

การท่องเที่ยวโดยชุมชน : ทางเลือกใหม่สู่ความยั่งยืน

Community Tourism: A New Alternative to Sustainability

♦ ปาริฉัตร ศรีหะรัญ

อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ สาขาการตลาด

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Parichat Sriharun

Lecturer, Faculty of Management Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

E-mail: hondew@hotmail.com

♦ พรพิมล ขำเพชร

ผู้ช่วยนักวิจัย สำนักวิจัยเศรษฐกิจและประเมินผล บริษัทเอ็กเซลเลนท์บิเนสเมเนจเม้นท์ จำกัด

Pronpimon Kampetch

Assistant Researcher, Excellen Business Management Co., Ltd.

E-mail: Pornpimon.ebm@gmail.com

Abstract

Tourism is an important service industry that has a great impact on the economy. Can make money for the country. Nowadays there are many variations to meet the needs of consumers. To create a new alternative to tourism that is linked to sustainable communities. It is community tourism, so this research aims to study the success factors of community tourism. By the reviewing of literature and analyzing relevant documents from relevant documents locally and internationally. The analyze success factors of community-based tourism. Including various barriers from the indicated of study the key to successful community-based tourism is community engagement, conservation and management that emphasizes the interactions between local people communities and nature. The nature of the interaction between conservation of resources for tourism and the development of local communities is strengthened. To make the community tour successful. By engaging people in the community to collaborate on community resource conservation through good management. To enable the community to bring the potential of both resources. People of natural resources, culture, traditional to use more effectively.

Keyword: Community Based Tourism, Participant, Preserve and Management

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่มีความสำคัญมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอย่างมาก โดยการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีหลายรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของผู้บริโภค เพื่อให้เกิดเป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับชุมชนและเกิดความยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ค้นหาปัจจัยที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

ผลการศึกษาพบว่า กุญแจสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในชุมชน การอนุรักษ์ และการจัดการ ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง ที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนผ่านการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้ชุมชนได้นำศักยภาพของทรัพยากรทั้ง คน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ การจัดการ

บทนำ

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ในการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการและการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถของระบบนิเวศ และศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มในอุตสาหกรรมครอบคลุมทุกมิติ และครบวงจรทั้งการผลิตและธุรกิจต่อเนื่อง (Sittanon and Prajknad, 2017)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นทางเลือกใหม่ของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่สร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวแบบใหม่ให้แก่ผู้เยี่ยมชม เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่น และเป็นประโยชน์ต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน (Richards and Wilson, 2006) เนื่องจากประเทศไทยมีความได้เปรียบของความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีอัตลักษณ์ความเป็นไทย (Supapron Prasongthan, 2003)

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศ โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ Community-based Tourism หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Host Management โดยชุมชนถูกคาดหวังว่า

เป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง แต่ในทางตรงกันข้าม กลับส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนในท้องถิ่น สาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น ผู้นำชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง ขาดการบริหารงานแบบมืออาชีพ ไม่สามารถดึงศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนมาใช้ในการทำงานร่วมกันได้ดีเท่าที่ควร อีกทั้งชาวบ้านในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (Pitoon Thongchin, 2015) แม้ว่าบางชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น หากแต่ความเข้มแข็งในชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนยังขาดความร่วมมือร่วมใจและแรงสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มในระยะยาว (Sudthanom Tancharoen, 2017)

ดังนั้นการศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวให้เกิดผลสัมฤทธิ์เป็นสิ่งที่สำคัญสิ่งหนึ่ง เนื่องจากหากไม่มีการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชนได้ทำความเข้าใจนั้น จะเกิดผลเสียทั้งต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

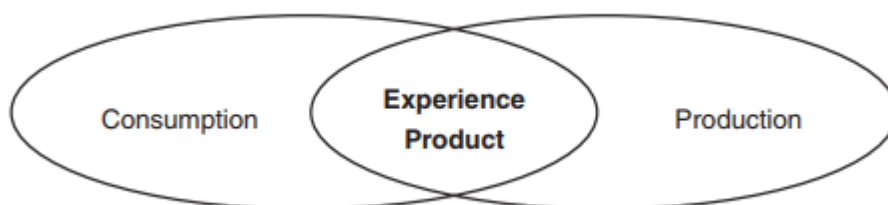
งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) และการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) โดยนำเสนอแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ จากการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 9 ฐานข้อมูล ประกอบด้วย ABI/Inform Complete, Academic Search Premier, Business Source Complete, E-Journal, IEEE Xplore, Emerald Management, Science Direct, Scopus และ Google Scholar โดยคำสำคัญ (Key Words) ที่ใช้สำหรับการสืบค้นมีจำนวนทั้งสิ้น 4 คำ คือ Community based Tourism, Participant, Preserve และ Management โดยค้นคว้าเอกสาร ตั้งแต่ช่วงปีพ.ศ. 2540 - 2560 และมุ่งเน้นศึกษาแนวคิด ปรัชญา ความหมาย และปัจจัยแห่งความสำเร็จการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการสร้างกรอบแนวคิดของปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

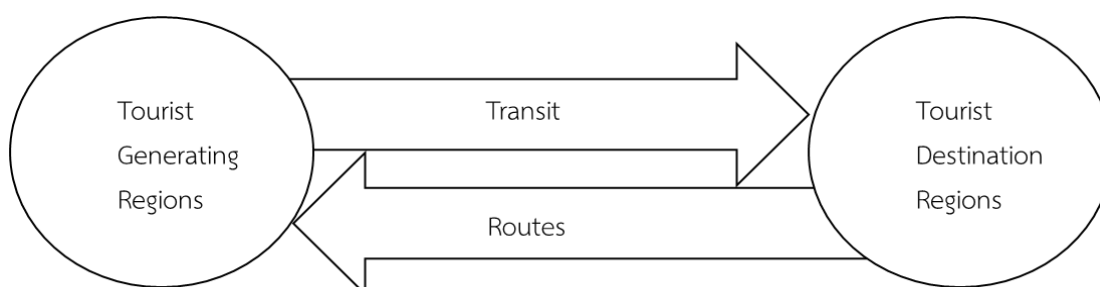
การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวของมนุษย์ในลักษณะการเกิดทางออกจากที่พักอาศัยปกติไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ตามความต้องการ และความสนใจเฉพาะของตน เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น รวมทั้งต้องการได้รับการพักผ่อนทั้งร่างกาย จิตใจ และความสุขในทุกของการเดินทาง (Chailngsri Pimonsompong, 2017) และเพื่อให้เข้าใจการท่องเที่ยว

ให้มากขึ้น Cooper and Hall (2008) อธิบายไว้ว่าระบบการท่องเที่ยว คือ กลุ่มของสิ่งต่าง ๆ หรือ การรวมกันของสิ่งต่าง ๆ อันประกอบด้วย การบริโภคและการผลิต จากประสบการณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อที่จะ เพิ่มความเข้าใจในการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ประสบการณ์การท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว
ที่มา: Cooper and Hall (2008: 5)

โดยที่การท่องเที่ยวเป็นการเชื่อมโยงของกลไกต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ระบบการท่องเที่ยว (Tourism System)” ซึ่ง Leiper (1995) ได้อธิบายความสำคัญของระบบการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็น โครงสร้างอันประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา เริ่มต้นจากนักท่องเที่ยวมีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยว เลือกใช้การคมนาคมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อไปยังจุดหมายปลายทาง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ระบบการท่องเที่ยว
ที่มา: Leiper, N. (1979: 397)

สำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO, 2004) ให้คำจำกัดความ การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Tourism System) จะต้องครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวม เกิดสมดุล ระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมถึงสังคมและวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันจนถึงคนรุ่นหลัง ตระหนัก ถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึง ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยว (Tourism Stakeholder) สร้างความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจ อย่างยั่งยืน เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น

หากพิจารณาการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไม่ใช่แค่รูปแบบการท่องเที่ยว หากแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน และสร้างระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเจ้าของทรัพยากรคือสมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เกิดการเรียนรู้ และมีผลประโยชน์ร่วมกัน Kampetch and Jitpakdee (2017, 564) สามารถสร้างรายได้ เกิดการจ้างงาน มีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นนำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว (Jitpakdee and Thapa, 2012; Pimlapas Pongsakornrungsilp, 2014)

ผลการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า มีอยู่หลากหลายปัจจัย ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเลือกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งสิ้น 3 ปัจจัย คือ การมีส่วนร่วมในชุมชน การอนุรักษ์ และการจัดการ

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

Fennell (1999) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแห่งภาควิชาบัณฑิตการและการพักผ่อนศึกษามหาวิทยาลัยบริกประเทศแคนาดาได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหากแต่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุดด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็นที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันกับคนในชุมชนโดย Fennell ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวจะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชนในฐานะการเปิดให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใด ๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน
2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภคและการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน “เพื่อสมาชิกในชุมชน” แต่ไม่ใช่ “เพื่อนักท่องเที่ยว”
3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนอันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน
4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสีงแวดล้อมสังคมตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว
5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาคที่ล้วนอยู่ภายใต้ขนานวัฒนธรรมโดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมและไม่มองว่าใคร “เจริญกว่า” และใคร “ด้อยกว่า” ปัญหาที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิเช่น การจัดการ

ด้านการตลาดชุมชนบางแห่งแม้จะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวแต่มีนักท่องเที่ยวไปเยือนน้อยเพราะทำการตลาดไม่ดี

Potjana SuanSri (2003) ได้มีความเห็นว่าเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนและมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและการเมือง

Sin Sarobon & Udon Wongtabtim (2003) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยคำนึงถึงความยั่งยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการท่องเที่ยวนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการ การท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น ได้เสนอปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นฐานการพัฒนาที่แท้จริงนั้นต้องมาจากชุมชนและประชากรในชุมชนใช้ฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ซึ่งฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนดังกล่าวนี้ ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ (Natural Resources Capital) ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture Capital) ทุนทางภูมิปัญญา (Wisdom Capital) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) และเห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2. การมีส่วนร่วม (Participant)

Arnstein (1969) เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการมีส่วนร่วมของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน เขาได้ชี้ให้เห็นสภาพภาพของพลเมืองในการก้าวเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน Arnstein อธิบายมุมมองของเขามีต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยพิจารณาเกี่ยวกับฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการพิจารณาโอกาสของประชาชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ระดับในการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันและอิงข้อมูล โดยอิงข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนของ “อำนาจ” ซึ่งประชาชนพึงได้รับในการดำเนินการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จากแนวคิดดังกล่าว นำไปสู่การที่ Arnstein ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประกอบด้วย 8 ระดับ ดังแผนภาพต่อไปนี้

1. การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง (Direct Manipulation) หน่วยงานมักทำหน้าที่จัดการกับเรื่องราวต่าง ๆ แบบเบ็ดเสร็จและโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องให้ประชาชนรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การบำบัดรักษา (Therapy) หน่วยงานมักทำหน้าที่เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมรับฟัง ร่วมรับทราบ ข้อมูลข่าวสาร และร่วมตัดสินใจต่าง ๆ อย่างไร้ก็ตาม หน่วยงานมิได้ให้ความสำคัญกับการตอบข้อซักถาม หรือ การรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ จากประชาชนอย่างจริงจัง

3. การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing) หน่วยงานอาจเชิญชวนตัวแทนประชาชนที่เกี่ยวข้องเข้ามา ร่วมให้ข้อมูลข่าวสารต่าง แต่หน่วยงานไม่ได้ให้ความสำคัญกับความรู้สึก หรือทัศนคติต่าง ๆ ของประชาชน อย่างแท้จริง หลังจากทีประชาชนได้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ไปใช้ประกอบการตัดสินใจ ดำเนินการโครงการต่าง ๆ ที่ตนรับผิดชอบต่อไป

4. การร่วมให้คำปรึกษา (Consultation) ประชาชนมักทำหน้าที่ให้ข้อมูลและนำเสนอข้อคิดเห็น ต่าง ๆ ตามความต้องการของหน่วยงาน อย่างไร้ก็ตาม อำนาจในการตัดสินใจยังอยู่ในมือของหน่วยงาน ราชการ

5. การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (Placation) ประชาชนเริ่มมีโอกาสในการจุดประเด็นเกี่ยวกับ เรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนเห็นว่าสำคัญ ตลอดจนก้าวเข้ามามีบทบาทในการให้ข้อคิดเห็นและนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ จากมุมมองและจุดยืนของตน อย่างไร้ก็ตาม หน่วยงานยังคงสงวนสิทธิ์ในการตัดสินใจต่าง ๆ ไว้เป็นภารกิจ ขององค์กร

6. การร่วมเป็นพันธมิตร (Partnership) ประชาชนเริ่มทำงานใกล้ชิดกับหน่วยงานและเริ่มมีอำนาจ ในการเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งต่าง ๆ ตลอดจนทำหน้าที่กระตุ้นให้หน่วยงานได้ตัดสินใจบนพื้นฐาน ของการพิจารณาข้อมูลที่หลากหลาย

7. การส่งตัวแทนเข้าร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ (Delegated Power) ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับ การคัดเลือกให้เข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทน เพื่อออกความคิดเห็น นำเสนอข้อโต้แย้งและมีสิทธิโดยชอบธรรม ในการร่วมตัดสินใจเชิงนโยบายต่าง ๆ

8. การควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (Citizen Control) อำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดอยู่ในมือ ของประชาชน โดยหน่วยงานต่าง ๆ มักทำหน้าที่ด้านการสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร ประกอบการตัดสินใจ ของประชาชน

ต่อมา White (1994) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสามารถแยกแยะได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง Genuine participation และการมีส่วนร่วมแบบเทียม Pseudo-participation โดยที่ White ได้นำแนวคิดของ Arnstein ซึ่งสะท้อนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาจัด กลุ่มใหม่ เน้นย้ำให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง Genuine participation เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งที่ Arnstein เรียกว่า การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การร่วมเป็นพันธมิตร การส่งตัวแทนเข้ามาร่วมใช้สิทธิ ในการตัดสินใจ และการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง อย่างไร้ก็ตาม White กล่าวว่า ไม่ใช่การมีส่วนร่วม ทั้งหมดเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงแต่ยังมีกิจกรรมในเชิงความร่วมมือของประชาชนกับองค์กรต่าง ๆ ที่มี ลักษณะต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็น “การมีส่วนร่วมแบบเทียม” pseudo - participation ในสายตาของ White

นั้น เขามองว่า การมีส่วนร่วมแบบเทียมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Arnstein เรียกว่า การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง การบำบัดรักษา การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร และการร่วมให้คำปรึกษา

ส่วน Singhal (2001) ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมโดยอิงกรอบความคิดจากมุมมองของ De Negri และคณะ (1998) ซึ่งให้ความสำคัญกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นเป็นเกณฑ์ Singhal ได้ใช้ตัวอักษร C ในการอธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเรียกว่า หลักการ 6 Cs ซึ่งประกอบด้วย

1. การร่วมมือ (Co-operation) หรือการทำงานบนความร่วมมือของคนในท้องถิ่น (Working on Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกตัวแทน ซึ่งบุคคลดังกล่าวมักไม่ใช่บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญได้เป็นอย่างดี หรือเป็นบุคคลที่มีอำนาจในชุมชน

2. การยินยอม (Compliance) หรือการทำงานเพื่อคนในท้องถิ่น (Working for the local) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการมอบหมายภารกิจ/ หน้าที่ พร้อม ๆ กับการเสนอสิ่งกระตุ้นเร้าใจต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม บุคคลภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดวาระสำคัญและทิศทางการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ

3. การให้คำปรึกษา (Consultation) หรือการทำงานเพื่อคนในท้องถิ่นกับบุคคลในท้องถิ่น (Working for the local people and with local people) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการสอบถามความคิดเห็นต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม บุคคลภายนอกยังคงทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลและมีอำนาจในการตัดสินใจลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ

4. การให้ความร่วมมือ (Cooperation) หรือการทำงานกับคนในท้องถิ่น (Working with the local people) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกทำงานร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสม โดยในกรณีนี้บุคคลภายนอกมีบทบาทหน้าที่เฉพาะด้านการสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางต่าง ๆ ในการดำเนินการ ในขณะที่บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินงาน

5. การเรียนรู้ร่วมกัน (Co-learning) หรือการทำงานกับบุคคลในท้องถิ่นและบุคคลในท้องถิ่น (Working with local people and by the local people) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจต่าง ๆ ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อช่วยกันกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรมโดยบุคคลภายนอกทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน

6. การลงมือกระทำร่วมกัน (Collective Action) หรือ การทำงานโดยบุคคลในท้องถิ่น (by the local people) เกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดวาระของตนและขับเคลื่อนวาระดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ โดยปราศจากความคิดริเริ่มจากบุคคลภายนอกหรือการสนับสนุนกระบวนการโดยบุคคลภายนอก

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545) ได้จัดประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอิงพัฒนาการของโครงการพัฒนาเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยภารกิจสำคัญ 5 ประการ ดังรายละเอียดดังนี้

ภารกิจที่ 1 การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) อันได้แก่ การที่ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ นับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาการกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการ

ภารกิจที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม [Participation in Implementation] อันได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ และการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ภารกิจที่ 3 การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) อันได้แก่ การนำเอากิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และการควบคุมทางสังคม

ภารกิจที่ 4 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in Benefit-sharing) อันได้แก่ การแจกจ่ายประโยชน์ต่าง ๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม

ภารกิจที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) อันได้แก่ การให้ประชาชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป

ดังนั้นแนวคิดการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง บุคคลในชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผ่านกระบวนการ เพื่อผลประโยชน์ของชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องการมีส่วนร่วมผู้วิจัยพบว่า มุมมองนักวิชาการที่ศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความร่วมมือ โดยสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีและนำไปสู่การคุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน สนองตอบความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง รวมไปถึงเพิ่มประสิทธิภาพการด้านการท่องเที่ยวสู่คุณค่าที่น่าประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Uraiwon Supani (2013) ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา วัฒนวิถีชุมชน “โหนด นา เล” อำเภอสีมิงพะ จังหวัดสงขลา พบว่า ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวผ่านการแสดงความคิดเห็น วางแผนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ Pathumporn Voratitipong (2009) ได้ศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องให้บุคลากรในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น การฝึกอบรม เพื่อสร้างทักษะ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน

3. การอนุรักษ์ (Preserve)

การอนุรักษ์เป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ในความหมายของการอนุรักษ์ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่ให้ความหมาย ได้แก่ Niwat Ruangpanit (1999) การอนุรักษ์ หมายถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุดและใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ต้องสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย ต่อมา Kasem Jankaew (2001) อธิบายว่า “การอนุรักษ์”

หมายถึง การเก็บรักษา สงวนซ่อมแซมปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นการใช้ตามความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต ขณะที่ Theeradech Choomanee (2014) กล่าวว่า “การอนุรักษ์” หมายถึง การจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เน้นที่การรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ดูหรือใช้ประโยชน์ด้วย โดยการใช้ที่ไม่ทำลายทรัพยากรจะต้องไม่ก่อผลกระทบจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เปลี่ยนรูปหรือเสื่อมโทรมลง ดังนั้นสรุปได้ว่าการอนุรักษ์ หมายถึง การให้ความสำคัญในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ และรักษาทรัพยากรนั้นไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในการดึงดูดทรัพยากรของชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการให้กับนักท่องเที่ยว หากทรัพยากรเหล่านั้นเกิดความเสื่อมโทรมหรือสูญหายไป ก็จะไม่เป็นที่ดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นหน้าที่สำคัญที่คนในชุมชนคือ การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยให้มีความสมดุลกับภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ดังเช่นการศึกษาของ Wanwimon Phoonak (2015) เรื่อง ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา พบว่า ปัญหาที่ชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะวิถีชีวิตของชุมชนมีความผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง การท่องเที่ยวทำให้คุณภาพน้ำลดลง พันธุ์ไม้และสัตว์ที่อาศัยอยู่ก็มีปริมาณลดลงตาม สอดคล้องกับ Wirote Jiraphan (2011) กล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวไว้ว่า ผลกระทบทางลบในด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ผลกระทบด้านคุณภาพอากาศ คุณภาพน้ำ ผลกระทบต่อความเสียหายด้านพันธุ์ไม้ ผลกระทบต่อจำนวนสัตว์ป่าลดลง หรือทำให้สัตว์มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ Kesorn Sawangpanapan (2012) ได้ศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนตาลโตนด กรณีศึกษาชุมชนตาลโตนด ตำบลถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนตาลโตนด ความเข้าใจในความสำคัญของวิถีชีวิตชุมชน การอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรมก่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยสมาชิกในชุมชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

4. การจัดการ (Management)

การจัดการเป็นกระบวนการทำงานหรือกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลในองค์กร ร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวทางที่กำหนดไว้ 5 ขั้นตอนประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา สั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ซึ่งหัวใจสำคัญของการจัดการคือ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แนวคิดการจัดการได้มีนักวิชาการหลายท่านต่างประเทศให้ความหมาย ได้แก่ Bartol & Martin (1998) กล่าวว่า การจัดการเป็นกระบวนการในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยการทำหน้าที่หลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดการองค์การ การชี้นำ และการควบคุมองค์กร Rue & Byars (2002) กล่าวว่า การจัดการ คือ รูปแบบของงานซึ่งเกี่ยวข้องกับการประสานทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กรอันได้แก่ ที่ดินแรงงาน และทุน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ส่วนนักวิชาการของไทย

ได้แก่ Somyot Nowkawee (1993) กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการเป็นกิจกรรมของการบริหารที่สำคัญ 4 อย่าง คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม นอกจากนี้ Soitrakool (Teuvayanonda) Attamana (2007) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการ หมายถึงกระบวนการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับ เป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไรที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กรมีความมั่นใจในการทำงาน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมีลักษณะตายตัว ต้องยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์อาจมีการปรับปรุงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงาน อีกทั้ง Siriwan Sareerat, et al (2003) กล่าวว่า การจัดการเป็นกระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร ได้แก่ Input ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการจัดการ ถูกนำเข้าไปในระบบ Process คือ หน้าที่หรือกิจกรรมที่ผู้บริหารต้องกระทำ และ Output ประกอบด้วย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่นำออกมาจากกระบวนการแปรรูป

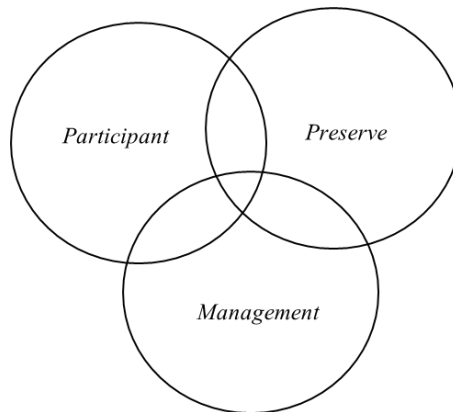
สำหรับปัจจัยด้านการจัดการต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน Pitoon Thongchin (2015) ได้ศึกษาการจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านศักยภาพของคน ด้านศักยภาพของพื้นที่ ด้านการจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งชุมชนเกาะลันตา สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ดีในระดับหนึ่งแต่ยังมีอีกหลายประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ ด้านศักยภาพของคน ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการดูแล และรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวขึ้นโดยสาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่น ผู้นำชุมชนไม่มีความเข้มแข็ง ขาดการบริหารงานแบบมืออาชีพ ไม่สามารถดึงศักยภาพของชาวบ้านในชุมชนมาใช้ในการทำงานร่วมกันได้ดีเท่าที่ควร อีกทั้งชาวบ้านในชุมชนไม่ให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดกระบวนการที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างภาคอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง รวมทั้งมีความพยายามสร้างขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติที่จะทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ดังนั้นปัจจัยที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคนในชุมชนเกิดความร่วมมือต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนให้มีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้ชุมชนได้นำศักยภาพของทรัพยากรทั้ง คน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุน ส่งเสริม ให้คนในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมกันเพื่อระดมความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน โดยจะต้อง

ให้บุคลากรในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น การฝึกอบรม เพื่อสร้างทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน (Pathumporn Voratitipong, 2009) อีกทั้งคนในชุมชนและหรือหน่วยงาน ภาครัฐควรมีกิจกรรมในการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับกระบวนการ จัดการให้ชุมชนสามารถสร้างศักยภาพทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดความเข้าใจในสำคัญของวิถีชีวิต ชุมชน การอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรมก่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยสมาชิกในชุมชน จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Kesorn Sawangpanapan, 2012)

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัจจัยสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้ซึ่งกรอบแนวคิด และหรือต้นแบบ ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินการให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ โดยผลของ การศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะระดับนโยบาย ข้อเสนอแนะระดับบริหารจัดการ และ ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย ประกอบด้วย

1.1 ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อเกิดการบูรณาการ ร่วมกัน

1.2 ควรมีการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติให้คงอยู่ เพื่อ ป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะระดับบริหารจัดการ

2.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยร่วมวางแผน ดำเนินการ และรับผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชน

2.2 ส่วนเสริมการสร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยมุ่งพัฒนาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของ ชุมชนให้เป็นจุดเด่น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในประเทศ และต่างประเทศให้เหมาะสม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านอื่น ๆ ได้แก่ การสร้างเครือข่าย การส่งเสริมการตลาด และเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

3.2 ควรมีการศึกษาเชิงประจักษ์เพื่อสำรวจปัจจัยต่าง ๆ สามารถนำไปใช้กับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้หรือไม่

References

- Arnstein, Sherry R. (1969). 'A Ladder of Citizen Participation'. *Journal of the American Planning Association*, 35 (4), 216 – 224.
- Bartol, K.M., Martin, D.C. (1998). *Management*. McGraw Hill.
- Chailingsri Pimonsompong. (2017). Tourism Research: Principle to Practice in Social Reflective Perspective *Journal of Business Economics and Communication*, 12 (1), 1-5.
- Cohen, S. L. (1996). *Mobilizing Communities for Participation and Empowerment*. In Participatory Communication for Social Change. J. Servaes, T. L. Jacobson and S. A. White, eds. New Delhi: Sage. Pp. 223-284
- Cooper, Chris and Hall, M. C. (2008). *Contemporary Tourism: An International Approach*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- David A. Fennell. (1999). *Tourism ethics*. Canada : Brock University.
- De Negri et al. (1998). *Empowering Communities: Participatory Techniques for Community Based Programme Development*. Nairobi: The Centre for African Family Studies (CAFS).
- Kampetch, P and Jitpakdee, R. (lecturer). (November 24, 2017). Success factors for management by community based tourism to sustainable. in Proceeding of The 7th STOU National Research Conference (pp. 564-575). Bangkok: Sukhothai Thammathirat University - Thailand.
- Kasem Jankaew. (2001). *Environmental science*. Bangkok: Kasetsart University Press.
- Kesorn Sawangpanapan. (2012). *Sustainable tourism potential of the Tan Tanod : a case study of Tan Tanod community, Tham Rong sub district, Ban Lat district, Phetchaburi province*. Cultural Resource Management, Graduate School, Silpakorn University.
- Leiper, N. (1979). The framework of tourism: towards a definition of tourism, tourist, and the tourist industry. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 390-407.
- Leiper, N. (1995). *Tourism Management*. Australia: RMIT Press, Collingwood.

- Niwat Ruangpanit. (1999). *The conservation of natural resource and environment. Bangkok: Green Fence.*
- Pathumporn Voratitipong. (2009). *The Development of Curriculum on Sustainable Tourism Management for the Community.* Research and Curriculum Development King Mongkut's University of Technology North Bangkok.
- Pitoon Thongchin. (2015). *Managing collaboration in community based tourism on Lanta Island, Krabi Province.* Business Administration (Tourism Management) Prince of Songkla University.
- Pimlapas Pongsakornrungsilp. (2014). The Management of Sustainable Community-Based Tourism: The Case of Ban Kokekrai, Phang Nga Province. *Veridian E-Journal*, 7 (3), 650-665.
- Potjana SuanSri. (2003). *Community Based Tourism Handbook.* Bangkok: Responsible Ecological Social Tour.
- Richards, G. & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture?. *Tourism Management*, 27 (2006), 1209–1223.
- Rue, L.W., & Byars, L.L. (2005). *Management: Skills and Application.* (Eleventh Edition). New York: New York. The McGraw Hill Companies
- Sin Sarobon and Udon Wongtabtim (2003). *Community-Based Tourism Conceptualized and Experienced from North Thailand.* Chiang Mai. Vanida Press.
- Singhal, A. (2001). *Facilitating Community Participation through Communication for \ Social Change.* New Delhi: Sage.
- Siriwan Sareerat, et al. (2003). *Marketing Strategic and Strategic Management aimed at the market.* Bangkok : Thanasarn.
- Sittanon, K. and Prajaknad, P. (2017). Thai Tourists' Lifestyle, Online Media Use and Purchasing Intention of Tourism Products and Services. *Journal of communication and management NIDA*, 2 (1), 1-17.
- Soitrakool (Teuvayanonda) Attamana (2007). *Organizational Behavior: Theory and Applications.* (4th ed) Bangkok: Thammasat University
- Somyot Nowkawee. (1993). *Management.* Bangkok: Dokya.
- Sudthanom Tancharoen. (2017). Community Based Tourism Management and Sustainable Tourism Development of Bangkantaek Community in Samutsongkhram Province. *Journal of International and Thai Tourism*. 13 (2), 1-24.

- Supapron Prasongthan. (2003). Social Capital Potentiality for Creative Community Based Tourism: The Study of Tai Puan Community, Pak Plee District, Nakorn Nayok Province. *Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University*, (2003) Retried 14 September 2016, from file:///C:/Users/Nidapoll/Downloads/3819-12435-1-PB%20(1).pdf
- Theeradech Choomanee. (2014). *Pred Nai Community Tambon Huang Nam Kao Trat Province*. Public Aad Private Management. Burapha University.
- Wanwimon Phoonak. (2015). The Potentials of Amphawa Community in Managing Community-Based Tourism of the Amphawa Floating Market. *Academic Services Journal Prince of Songkla University*. 26 (1), 63-74.
- White, Shirtey A. (1994). *The concept of participation Transforming rhetoric into reality*. In S.A. White (Ed), Participatory Communication. Thousand Oaks:Sage Publications.
- Wirote Jiraphan. (2011). Ecotourism. Bangkok: Seangdow.
- World Tourism Organization. (2004). Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations A Guidebook (English version). Retried 14 September 2016, from <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284407262>.
- Uraiwon Supani. (2013). *Community-Based Tourism Management Case Study "Palm Paddy Sea" Community Cultural Way. Sa-Ting Phra District, Songkhla Province*. RMUTP Research Journal Special Issue.

Parichat Sriharun, Faculty of Management Sciences,
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.

Pronpimon Kampetch, Assistant Researcher, Excellen Business
Management Co., Ltd.